

491.99.5

12-88

Рубедегнет

Кыгу ирхерхерхер
Кыгу ирхерхерхер
Кыгу ирхерхерхер

Рубедегнет 1916р.

ԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՀԱՅՈՅ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵԶԻԻ

Հ Ա Մ Ա Ջ Ա Յ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ՀԱՄԱՋԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾԵԱԿԱՆ ՂԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ՔԵՐԱԿԱՆԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՎ

Ստալին եւ միջին դպրոցների համար

2-րդ սպազմութիւն

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Էլեկտ. տպարան Ա. Մ. ԹՎՈՒՈՒՄԻՆԱՆԻ Բարանսկայա, № 2.

1916

491.98-5

p-88

3-589a

ՅԱՐԱՐԻՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

491.99-5

10-89

ՀԱՅՈՅ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԼԵՂԻԻ

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾԵԱԿԱՆ ՎԱՐՃՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՎ

Ստորին եւ միջին դպրոցների համար

2-րդ սպագրութիւն

12384

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Էլեմ. սպարան Ա. Մ. ԹԱՌՈՒՄԱՆԻ Բարձրագույն, № 2.

1916

19 APR 2013

D 4 MAY 2010

Ա. Ռ. Ա. Ջ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Որովհետև այս դասագիրքը, ինչպես և իմ «Ստուգաբանությունը», որոշված է ստորին և միջին դպրոցների համար, այդ պատճառով էլ այստեղ գետեղված են մեր աշխարհաբար լեզվի համաձայնություն միմիայն ամենակարևոր գիտելիքները: Դասընթացն աւելի գործնական դարձնելու համար՝ գետեղված են զանազան վարժույթներն ու օրինակներ, որոնց շնորհիվ քերականություն սովորողը հիմնավորապես իւրացնում է այս կամ այն լեզվական կանոնը կամ առանձնայատկությունը: Սակայն անհրաժեշտ է, որ այդ տեսակ վարժույթներն ու օրինակներ կադմեն ամեն անգամ աշակերտների առած յօդածներին կամ ոտանավորներին: Որովհետև դասագիրքն որոշված է պետական և հայոց դպրոցների համար, որտեղ միաժամանակ անցնում են թէ հայերէն և թէ ռուսերէն քերականություն, այդ պատճառով էլ, աւելի դիւրութիւն առաջ համար՝ փակագծերի մէջ դրւած են քերականական այն տերմինների թարգմանությունները, որոնք չեն եղել իմ «Ստուգաբանություն» մէջ:

Թիֆլիսի II իգական եւ IV արական
գիմնազիաների դասասու՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ.

39920-63

ՀԱՄԱՉԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

§ 1. Քերականութեան այն մասը, որը ծանոթացնում է մեզ բառերի և նախադասութիւնների կապակցութեան կանոնների հետ, կոչւում է համաձայնութիւն (Синтаксисъ):

Համաձայնութիւնը բաժանւում է երկու մասի՝ I. Բառերի կապակցութեան (Сочетание словъ) և II. Նախադասութիւնների կապակցութեան (Сочетание предложений):

Նուաջին մասը ցոյց է տալիս՝ թէ ինչպէս ու երբ պէտք է փոխել փոփոխւող բանի մասերի վերջաւորութիւնները և երբ ու ինչ նախդիր կամ յետադիր պէտք է գործ ածել այս կամ այն հոլովւող բառի հետ:

Իսկ երկրորդ մասը ցոյց է տալիս՝ թէ երբ ու ինչ շաղկապներ կամ շաղկապների մտքով զբաղող բառեր (գերանուններ, մակբայներ) պէտք է գործ ածել նախադասութիւնները իրար հետ կապելու ժամանակ:

I

Բառերի կապակցութիւնը

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՆԻ ՄԱՍԵՐՈՎ

§ 2. ԵՆԹԱԿԱՅԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ: Ենթական գլխաւորապէս արտայայտւում է գոյական անունով:—Առակերսը զրոււմ է:

Բացի զբանից, ենթական կարող է արտայայտւել՝ Դերանունով:—Նա կարգում է:

Բայով (անորոշ եղան. յօդով):—Կարգալն օգտակար է:

Ածականով:—Կուէսք քաղցածին մանր կը բրդի: Թուականով:—Կոյսերից հինգը յիմար էին:

§ 3. ՍՏՈՐՈԳԵԱԼԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ: Պարզ ստորոգեալն արտայայտւում է բայով:—Կարդա՛, գրի՛ր տարին բոլոր: Դիր կարդալով կը նանաչես չարն ու բարին, դու կ'իմանաս՝ ո՞վ է խնդում, ո՞վ է լսիլիս, ո՞վ է գրելում խեղճ թշւառին: Ալ. Ծառ.

Բարդ ստորոգեալը, որը միշտ էական բայի հետ միասին է լինում, արտայայտւում է՝

Ածականով:—Երկինքը պարզ էր:

Գոյականով:—Ոսկին մեհալ է:

Դերանուցումով:—Աշխարհս նույնն է, բայց մարդիկ են փոխել:

Թուականով:—Մեր զրամատուրդների մէջ Գ. Սունդուկեանն առաջինն է: Ամենայն տեղ մահը մի է:

§ 4. ԼՐԱՅՈՒՅԶԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ: Լրացուցիչն էլ ենթակայի նման՝ գլխաւորապէս արտայայտում է գոյականով:—Հայրը սիրում է որդուն: Եղբայրը ստացաւ նամակ իր քոջից: Փայտը կտրում են կացնով:

Բացի զրանից, լրացուցիչն արտայայտում է՝

Դերանուցումով:—Արդեօք ի՞նչ էք դուք ինձ բերում, գարնան անձրե՞հ, թէ՛ կարկուտ: Ա. Մաս.

Ածականով:—Խելի՛ն խրատը, սելի՛ն սապոնն ի՞նչ անի:

Թուականով:—Կոյսերից հնգին ներս չը թողին:

Բայով, —Ես ուզում եմ երգել: Ձեր կարգալուծ արդեօք երգս չի խանգարիլ:

§ 5. ՈՐՈՇԻՉ ԲԱՌԵՐԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ: Որոշիչը գլխաւորապէս արտայայտում է ածականով ու դերբայով:—Թութակը գերի էր նեղ (ածակ.) ու փակւած (դերբ.) վանդակում: Բաճախ:

Բացի զրանից, որոշիչն արտայայտում է՝

Դերանուցումով:—Մըջիւնը բերնով ի՞ր կերն է տանում:

Թուականով:—Ես ունիմ երկու գիրք:

Գոյականով:—Ծովի ջուրն աղի է: Թիճիխ քաղաքը մեծ է:

§ 6. ՊԱՐԱԳԱՅԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ
Պարագայական բառերը արտայայտում են՝

Մակբայով:—Այսօր կ'աշխատեմ, վաղը կը խաղամ: Սոխակը քաղցր (ածականից առաջ եկած մակբայ) է երգում:

Թուականով:—Աշակերտները նստած են երկու երկու:

Գոյականով:—Գիւղացին դաշից վերադարձաւ տուն:

Բայով:—Ձկնորսը գնաց ձուկ որսալու:

Վարժութիւն:—1. Վերլուծեցէք հետեւեալ նախագասուծ թիւնները և որոշեցէք՝ թէ ի՞նչ բանի մասով են արտայայտւած նրանց անդամները.

Տգեղի սիրտը դարձել էր ժէռ քար,

Քրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:

Ձկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,

Բռնեց մարմինը սիրուն աղջկան: Գմ. Քր.

Նօթից հանենք երկու, կը մնայ հինգ:

Ես ինչ որ ուզում եմ կարգալ, դու էլ այն ես ուզում:

Նա լու՞ռ էր. բայց այդ լուռութիւն խորին

Նման էր անհուն ու անդորր ծովին: Գ. Ք.

ՍՏՈՐՈԳԵԱԼԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՆԹԱԿԱՅԻ ՀԵՏ

§ 7. ՊԱՐԶ ՍՏՈՐՈԳԵԱԼԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

1. Պարզ ստորոգեալը համաձայնում է ենթակայի հետ թուով և դէմքով:— Ես կարդում եմ գիրք: Դու գում ես դասդ: Առակներսները գնացին տուն: Ծանօթ.— Ժողովրդական լեզուի մէջ, երբ ենթական յոգնակի է լինում, բայ-ստորոգեալը յաճախ դրւում է եզակի:— Այլեւս յանկարծ մթնեց (փոխանակ մթնեցին): Ծնկներս բուլացաւ (փոխ. բուլացան):

2. Եթէ նախադասութեան մէջ կան երկու կամ աւելի եզակի կամ յոգնակի ենթականեր, բայ-ստորոգեալը դրւում է յոգնակի:—

Տղայ, աղջիկ ուրախ, զըւարթ:

Փոքրեցան, զերդ մայիսի վարդ: Գ. Բ.

Դարձան բացում են վարդ, մեխակ, շուշան և ուրիշ շատ ծաղիկներ:

3. Եթէ կան երկու կամ աւելի եզակի ենթականեր նոյնանման նշանակութեամբ, բայ-ստորոգեալը դրւում է եզակի:—

Ամեն տեղ կարգ ու կանոն է պահանջում: Ամեն բանում չափ ու սահման պիտի լինի:

4. Եթէ ենթակաները զանազան դէմքով են, բայ-ստորոգեալը դրւում է յոգնակի, և այդ դէպքում

առաջին դէմքը գերադասում է երկրորդից, երկրորդը՝ երրորդից:—

Դու, ես և նա կ'երգենք միասին: Նա և դու կը գնաք զբոսնելու:

5. Իսկ եթէ այլադէմ ենթակաները կապած են ոչ—ոչ, քէ—քէ, կամ—կամ և այլն շաղկապներով, բայ-ստորոգեալը համաձայնում է մօտիկ ենթակայի հետ:—

Ոչ նրանք են ուզում գալ, ոչ էլ դու: Թէ դու կը գնաս զբոսնելու, և թէ նրանք: Կամ մենք կը մնանք, կամ նա:

6. Եթէ եզակի ենթակայի հետ կայ թական անուն, բայ-ստորոգեալը դրւում է և՛ եզակի, և՛ յոգնակի:—

Առաջին դասարանից երեսունուվեց առակներ փոխադրեցին (կամ փոխադրեց), իսկ չորս հոգի մնաց (կամ մնացին):

7. Եթէ ենթական հաւաքական անուն է, բայ-ստորոգեալը սովորաբար դրւում է եզակի:—

Եկեղեցում շատ ժողովուրդ կար:

8. Եթէ եզակի ենթակայի մօտ կայ սեռական հոլովով լրացուցիչ հետ յետադիրով, բայ-ստորոգեալը դրւում է՝ ա) եզակի, երբ գործողութիւնը կենտրոնանում է ենթակայի մէջ, և բ) յոգնակի, երբ որոշակի յայտնում է երկրորդական առարկայի մասնակցութիւնը:—

ա) Հայրը որդու հետ գնաց պարտէզ:

բ) Հայրը որդու հետ գնացին պարտէզ:

9. Անդէմ նախադասութեան մէջ բայ-ստորո-

գեալն արտայայտուով է անդէմ բայով, որ սովորաբար գործ է ածուով 3-րդ դէմքով: —

Լուսացաւ, լուսացաւ, լուսն է բարին:

Անդէմ բայի մտքով են գործ ածուով երբեմն զիմաւոր բայի յոգնակի 3-րդ և եզակի 2-րդ դէմքերը, երբ զօրութեամբ իմացուով է ումանք, շատ մարդիկ, բոլոր մարդիկ կամ ամեն մարդ ենթական: —

Ասում են, որ ամենայն մարդ մի աստղ ունի երկնքում: Ինչ կը ցանես, այն կը հնձես:

Վարժութիւն: 1. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ համաձայնեցրէ՛ք պարզ ստորոգեալներն իրանց ենթակաների հետ.

Արամն ու Լեոնը գնաց... դպրոց, իսկ Հայկը — մն... տանը: Հայկն աւ ես կարգում... գիրք, Վաղը ես, եղբայրս և դու կը գն... թատրոն: Ոչ քոյրերս, ոչ էլ մայրս ուն... ժամանակ մեզ հետ գալու: Միւս անգամ թէ քոյրերս կը... թէ մայրս: Մեր տանը կա... ութը հոգի: Մեր տնից հինգ հոգի սովորում... դպրոցում, իսկ մնացած երեքը դեռ չէ... մտել դպրոց:

2. Կազմեցէ՛ք պարզ ստորոգեալի և ենթակայի համաձայնութեան մի քանի օրինակներ:

§ 8. ԲԱՐԴ ՍՏՈՐՈԳԵԱԼԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

1. Բարդ ստորոգեալի մէջ ածականը, գոյականը, գերանունը և թւականը չեն փոխուում. փոխուում է միայն էական բայը, որը համաձայնուում է ենթակայի հետ դէմքով ու թւով: —

Դաւթը կանաչ է: Դաւթերը կանաչ են: Ես աշակերտ եմ: Դու աշակերտ էի: Ես դարձեալ այն եմ, ինչ որ առաջ: Դու դարձեալ այն էի, ինչ որ

առաջ: Մեր վիպասանների մէջ Բաֆֆին առաջինն է: Մեր վիպասանների մէջ Բաֆֆին ու Պաօշեանը առաջինն են:

2. Բայց շատ անգամ բարդ ստորոգեալի մէջ գոյականը համաձայնուում է ենթակայի հետ միմիայն թւով: —

Աստղերը երկնային մարմիններ են: Ոսկին և արծաթը ազնիւ մետաղներ են:

Կան դէպքեր, երբ գոյականը ենթակայի հետ թւով կարող է և համաձայնել և չհամաձայնել:

Օրինակ, փոխանակ ասելու՝ Դուք աւակետեք է՛ք, կարելի է ասել՝ Դուք աւակետեցէ՛ք:

3. Երբ նախադասութեան մէջ կան երկու կամ աւելի բարդ ստորոգեալներ, էական բայը միայն մի անգամ է յիշուում՝ սկզբումը կամ վերջումը: —

Դարունը զով է, անուշ ու գեղեցիկ:

Դարունը զով, անուշ ու գեղեցիկ է:

4. Բարդ ստորոգեալի մէջ էական բայի պաշտօն են կատարում դառնալ, մնալ, լինել բայերը: — Ամբար, մառան դատարկ դառան: Ու գնաց որդին, եղաւ խորիմաստ, գիտուն ու հանճար: Նա հօր խօսքերից զարմացած մնաց:

Վարժութիւն. — Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ համաձայնեցրէ՛ք բարդ ստորոգեալները իրանց ենթակաների հետ.

Սոխակը երգիչ թռչուն է...: Սոխակն ու գեղձանիկը երգիչ թռչուն...: Սոխակն ու գեղձանիկը վանդակում պատուհանից կախած...: Մարգարիտն ու Աղեւայիդան աչակերտուհիների մէջ ամենահամեստն...: Մարգարիտը Աղեւայիդայի քոյրն...: Այդ երկու աչակերտուհիները քոյր...: Հայկն ու Արամը դպրոցում առաջինն...:

2. Կազմեցէ՛ք ձեզանից բարդ ստորոգեալի և ենթակայի համաձայնութեան մի քանի օրինակներ:

§ 9. ԲԱՅԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

1. Ներկայ ժամանակը գործ է ածուում այն ժամանակ, երբ խօսուում է կամ ներկայ, կամ թէ մնայուն ու անփոփոխ գործողութեան կամ գրութեան մասին:—

Աշակերտները սովորում են, ուսուցիչը սովորացնում է:

Մարտը տալիս է ձնածաղիկ,

Ապրիլ՝ կապույտ մանուշակ.

Մայիսին բացում է վարդը,

Սոխակ երգում անուշակ: Ղ. Աղ.

Մռայլ, ահաւոր ձորի անդնդում

Թարթարն անդադար գոչում է, քնդում: Յր. Թ.

2. Ներկայ ժամանակը, բացի իր սովորական գործածութիւնից, երբեմն գործ է ածուում անցեալ կատարեալի տեղ, երբ կամենում են անցեալ գործողութիւնը աւելի կենդանի պատկերացնել աչքի առաջ:—

Խուռն կան Հայերն մի փոսի առաջ,

Սրտից անդադար հանում են թառաչ.

Դառն արտասուները նոցա աչքերին

Հոսում են առատ ամայի գետնին: Գ. Ք.

Այստեղ հեղինակը նկարագրում է Վարդան Մամիկոնեանի թաղումը, որ կատարւել է 451 թւին. բայց կամենալով անցած գէպըը աւելի կենդանի

պատկերացնել մեր աչքի առաջ, բոլոր ստորոգեալները, փոխանակ անցեալ կատարեալի, ներկայ ժամանակով է գործ ածել:

3. Ներկան զրուում է ապառնու տեղ, երբ խօսուում է այնպիսի ապագայ գործողութեան կամ գրութեան մասին, որ անպատճառ պիտի լինի:—

Յկող տարի գնում եմ Պետրոգրադ: Վաղը երեկոյան հայոց ներկայացում կայ:

4. Անցեալ անկասարբ գործ է ածուում, երբ խօսուում է չը վերջացած գործողութեան կամ գրութեան մասին:—

Տրտմութեան մռայլ ամպը ճակատին՝

Նայում էր անթարթ Թամրազը գետնին,

Նայում էր, ճանջում դաժան մտքերից,

Անհանգիստ լինում ծանր հոգսերից: Յր. Թ.

5. Անց. անկատարը երբեմն գործ է ածուում կատարեալի տեղ, երբ խօսուում է մերձաւոր անցեալում կատարւած գործողութեան մասին:—

Երէկ ձիւն էր գալիս:

6. Անց. կատարեալը գործ է ածուում, երբ խօսուում է արդէն կատարւած կամ վերջացած գործողութեան մասին:—

Արդէն կատարւեց... Յալիսակեցի՜ն...

Ձէնքը սրբազան արդէն խլեցին.

Հայրական անգին աւանդըն անբիծ

Խլեց թշնամին ժառանգի ձեռքից...

Խսուովի օրը սեւացաւ գլխին,

Խաւարեց աշխարհ, մռայլեց երկին: Յր. Թ.

7. Վաղակատարը գործ է ածուում, երբ խօս-

լում է արդէն վաղուց կատարւած գործողութեան մասին:—

Հեռացել եմ իմ մայրենի աշխարհից,

Սերտ բարեկամք անջատւած են ինձանից: Գ.Ք.

8. Գերակատար գործ է ածուում, երբ խօսուում է հեռաւոր անցեալում կատարւած գործողութեան մասին:

Հեռացել էի իմ մայրենի աշխարհից:

Ինչպէս տեսնում ենք, վաղակատարը և գերակատարը տարբերում են միմեանցից միայն օժանդակ բայի ներկայ և անկատար ժամանակներով:

9. Պայմանական անցեալը յայտնում է այնպիսի գործողութիւն, որ կախում ունի մի որեւիցէ պայմանից:

Իսկ ստորագասական անցեալը յայտնում է թէական գործողութիւն:—

Աշակերտը դասարանը կը փոխէր (պայմանց.), եթէ աշխատէր ամբողջ տարին:

Ինչպէս տեսնում ենք, պայմանական անցեալը կը մասնիկով է, իսկ ստորագասականը՝ եթէ-ով:

Սակայն յաճախ կը մասնիկի տեղ գործ է ածուում պիսի, իսկ եթէ-ի տեղ՝ եթէ որ, որ, թէ, թէ որ:—

Աշակերտը դասարանը պիսի փոխէր, եթէ որ աշխատէր ամբողջ տարին:

10. Պարզ ապառնիւն գործ է ածուում, երբ խօսուում է ապագայ գործողութեան մասին:—

Դպրոցում կ'առնէի ուսում, կըթուլթիւն,

Դպրոցը կը տայ ձեզ բարօրութիւն:

Երբ հազկ է յայտնել, թէ գործողութիւնը ան-

շուշտ կատարուելու է, կը մասնիկի տեղ գործ է ածուում պիսի կամ պէտք է:—

Վաղը պիսի գնամ բարեկամիս մօտ:

11. Ապառնիւն կը մասնիկով և առանց նրան՝ երբեմն գործ է ածուում հրամայական եղանակի տեղ:—

Կ'երթաս այս ձորով, կը մտնես անտառ,

Այնտեղ կը գտնես բախտդ անպատճառ... Յր.Թ.

Գնանք, փրկենք մեր հայրենիքը:

Վաղն անպատճառ գաս մեր տուն:

Դու չը հաւատաս, եթէ քեզ ասեն՝

Հանգիստ դու նստիր և յուսով եղիր:

12, Ստորագասական ապառնիւն գործ է ածուում, երբ խօսուում է թէական ապագայ գործողութեան մասին, և սկսուում է եթէ, թէ, եթէ որ, որ բառերով կամ առանց սրանց:—

Եթէ աշխատես, դասարանդ կը փոխես:

Աշխատես, դասարանդ կը փոխես:

Վարժուլթիւն:—1. Հետեւալ օրինակներից ջոկեցէք բայերը և բացատրեցէք, թէ ո՞ր ժամանակով են նրանք գործ ածւած և ինչո՞ւ.

Թամրազը չքեղ հանդէս էր սարքել—

Թուրք հարկահան էր նորա մօտ եկել...

Այսօր Թամրազը շողջօրեթելով՝

Պարսից արքայի ծառայի գլխով

Թիթեռի նման՝ պոռոյտ է դալիս,

Մեծարում նորան ու պատիւ տալիս...

Եթէ կամենաս, կարող ես կանչել
Իւսուփին քեզ մօտ ու ձեռքից խել:

Ղամարն ասաց.

«Լաւ էր, որ եթէ բերէին ինձ մօտ
Անգգայ, անշունչ քո դին արիւնոտ
Ու ինձ ասէին՝ մեռաւ քո որդին,
Հօր նըւիրական աւանդը ձեռքին.

Գնա՛, հեռացի՛ր, գարշելի էսկ,

Էլ այսուհետեւ ես չ'ունիմ գաւակ»: Յր. Թ.

2. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ բայերի
գանազան ժամանակներով:

ՈՐՈՇԵՁԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵԱԼԻ ՀԵՏ

§ 10. ԱԾԱԿԱՆ ՈՐՈՇԵՁԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

1. Ածական որոշիչը սովորաբար գրւում է իր
որոշեալից առաջ և մնում է անփոփոխ: —

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով

եւ ծաղիկ եւ մ'աւուշ հոտով:

Բայց բանաստեղծութիւնների մէջ որոշիչը
կարող է գրւել իր որոշեալից և առաջ, և յետոյ: —

Կարօտ ենք տեսքիդ, անմահ գարուն,

Շուտ արի մեզ մօտ, բեր ծաղիկ սիրուն:

2. Ածական որոշիչը, երբ արտայայտւած է լի-
նում կրճատւած նախադասութեան ձևով, գրւում
է որոշեալից յետոյ: —

Մի մարդ տեսայ, չափազանց բարի (այսինքն,
մի մարդ տեսայ, որ չափազանց բարի էր):

3. Տեսակ ցոյց տալու համար, ածականը եր-
բեմն գրւում է գոյականից յետոյ. այդ դէպքում
գոյականը սեռական որոշիչի ձևն է ստանում, իսկ
ածականը այլ ևս որոշիչի դեր չի կատարում: —

Տանձի լաւ արջը կ'ուտի (այսինքն, լաւ տան-
ձը արջը կ'ուտի):

4. Սաստկութիւն ցոյց տալու համար՝ յոգնակի
գոյականի մօտ յաճախ կրկնւում է միևնույն ածա-
կան որոշիչը: —

39920-63

Խոր-խոր ձորեր: Սուր-սուր աչքեր: Մեծ-մեծ տներ:

5. Երբ գոյականը զօրութեամբ է իմացում, ածականն ընդունում է նրա հոլովն ու թիւը:—

Աղփասներին պէտք է օգնել (այսինքն, աղփաս մարդկանց պէտք է օգնել):

§ 11. ԴԵՐՐԱՅ, ԴԵՐԱՆՈՒՆ ԵՒ ԹԻԱԿԱՆ ՈՐՈՇԻՁԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

1. Դերբայ որոշիչը, իբրեւ բայածական, համաձայնում է իր որոշեալի հետ ածականների պէս:—

Յոգնած հովիւը վազում էր, վազում,

Փախչող այծերին հասնել չէր կարում: Յր. Թ. 1

2. Դերանուն որոշիչը ածականների նման, ղրւում է որոշեալից առաջ և մնում է անփոփոխ:—

Իմ տիկինը կերակրում է

Ինձ նշերով, շաքարով,

Իմ վանդակը զարդարում է

Իր քնքուշիկ ձեռներով: Բաճճի:

3. Թւական որոշիչը նմանապէս ղրւում է որոշեալից առաջ և մնում է անփոփոխ:—

Առաջին դասարանն ունի չորս լուսամուտ և մէկ դուռ:

4. Եթէ նախադասութեան մէջ լինում են դանազան տեսակ որոշիչներ, առաջ դասւում են աւելի որոշները:—

Այս բոլոր հայ աշակերտները ղրւում են իրանց սւած դասը:

§ 12. ԳՈՅԱԿԱՆ ՈՐՈՇԻՁԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

1. Գոյական որոշիչը սովորաբար իր որոշեալից նախադաս է վարւում և ղրւում է սեռական հոլովով:—

Աշխարհը թափւում են ծառերի տերեւները:

Թող չ'ասեն ղրացիք՝ թէ ծոյլ են Հասոյի եղները:

Սեռական որոշիչը ցոյց է տալիս՝ թէ մէկ առարկայ հման է պատկանում կամ ինչին է վերաբերում:

2. Սեռական որոշիչը ոտանաւորների մէջ երբեմն որոշեալից յետադաս է վարւում:—

Բարձր գմբէթը Հոռեկայ վանքի

Ու կամարները վեհ ապարանքի

Արեգի շողքից ոսկեգօծւեցան: Յր. Թ.

3. Գոյական որոշիչը երբեմն ցոյց է տալիս առարկայի որակիւթիւնը:—

Լաւ բնորոնակութեան տէր աշակերտը լաւ է սովորում:

4. Եթէ որոշեալը զօրութեամբ է իմացում, սեռական որոշիչը ստանում է նրա յօղը և հոլովական վերջաւորութիւնը:—

Գիւղի օղը աւելի մաքուր է, քան թէ քաղաքի (այսինքն, քան թէ քաղաքի օղը):

Ինչպէս տեսնում ենք, այս դէպքում ը յօղից առաջ աւելանում է ն (քաղաքի+ն+ը):

5. Գոյական որոշիչը երբեմն զործ է ածւում ածականի տեղ:—

Արծաթ ջրեր: Մանուկ հասակ: Երազ օրեր:

6. Սաստկութիւն ցոյց տալու համար, յոգնակի՝
գոյականի մօտ կրկնում է գոյական որոշիչը:—

Գոյն-գոյն ծաղիկներ: Տեսակ-տեսակ մրգեր:

7. Գոյական որոշիչը թւականի հետ միասին
ցոյց է տալիս քանակութիւն:—

Երեք արեւն մահուդ: Հինգ փութ ալիւր:

Մի բաժակ ջուր, ով ուզի—տո՛ւր:

8. Գոյական որոշիչը, երբ արտայայտւած է
կրճատւած նախադասութեան ձևով, կոչւում է բա-
ցայայտիչ (приложение): Սա դրւում է իր բացայայ-
տեալից և յետոյ, և առաջ:—

...Այսօր Թամրազը դաժան՝

Հայրենի հողի իշխանն անարժան,

Թուրքին ընդունել, սարքել է հանդէս:

Թիֆլիսը՝ Վրաստանի հին մայրաքաղաքը, զրտ-
նըւում է Կուրի ափին:

Կամ՝

Վրաստանի հին մայրաքաղաք Թիֆլիսը գտնւում
է Կուր գետի ափին:

Բացայայտիչը կարող է արտայայտել նաև մէկ
բառով. այդ դէպքում դրւում է միշտ բացայայ-
տեալից յետոյ:—

Արգար թագաւորը ընդունեց քրիստոնէութիւն:

Մասիս սարը Հայաստանում ամենաբարձրն է:

Վարժութիւն:—1. Հետեւեալ օրինակներում իմացէք ո-
րոշիչների տեսակը և ցոյց տուէ՛ք իւրաքանչիւրի համաձայնու-
թիւնը իր որոշեալի հետ.

Առաւօտեան, երբ երկինքը յուզւած՝ իբրև կարմիր ծով՝

Դալարազարդ սարի գլխին բուրնկեցաւ ալ բոցով—

Մինարէթի գլխից հնչեց Մուհամէդի ազանը:

Յոգնած՝ չլքեց աղօթելու Շուշայ բերդի գագանը:

Մեծ խորհուրդ կայ այսօր բերդում: Վշտամուր թուրք խանը,

Յենւած փափուկ, թաւշէ բարձին՝ ծխում էր իր դալեանը:

Խանի առաջ կանգնած էր մի հլու, խոնարհ մանկաւիկ...

Ո՛վ է այն հէգ բանտարկեալը, այն թշուառ վերաւոր,

Որ դառնազին հառաչանքով թնդացնում է սար ու ձոր:

Պըլը-Պուղին՝ Շահնազարի խեղկատակը սիրելի՝

Կանգնած էր լուռ, իբրև զազիր ու սև գործի հայելի: Յր. Թ. (շախմատ)

2. Կազմեցէ՛ք մի քանի օրինակներ, որոնց մէջ լինեն
ածական, դերբայ, դերանուն, թւական և գոյական որոշիչներ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

§ 13. ՌԵԶԻԶԻՏԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

1. Ուղղական հոլովով գրուում է ենթական:—

Մեզնից շատ առաջ կար մի քաղաք:

2. Ուղղական հոլովով գրուում է բարդ ստորոգեալի այն մասը, որ գործ է ածուում էական բայի հետ:—

Արամն առաջին է: Ղազարոսն աղաք էր:

Մարդերիս աշակերտուհիների մէջ առաջինն է:

3. Ուղղական հոլով են պահանջում կոչել, ընտրել, հաստատել, օծել, դառնալ, ընկնել և այլ կրաւորական ու չէզոք բայեր:—

Ռուսաստանի մայրաքաղաքը կոչուում է (կրաւ.) Պետրոգրադ:

Մատթէոս II ընտրեց (կրաւ.) և հաստատեց կաթողիկոս 1909 թին:

Դաւիթ-Մահարասան դարձաւ (չէզոք) արեղայ, բայց մեռաւ (չէզոք) զինուոր:

Փանահ-խանը գեղի ընկաւ (չէզոք) հայերի ձեռքը:

Վարժութիւն:—Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն ուղղական հոլովով խնդիրներ հե-

տեալ բայերից յետոյ՝ աւել, նշանակել, հաստատել, օծել, լինել, գնալ, գալ, մնալ:

§ 14. ՍԵՌԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

1. Սեռական հոլովով գլխաւորապէս գրուում է այն գոյականը, որը միւս գոյականի համար ծառայում է, իբրեւ որոշիչ (§ 12, 1):—

Սարի գլխին տխուր ժպտաց

Ղարաբաղի արեւը: Յր. Թ.

2. Սեռական հոլովով գրուում են նաեւ այն գոյականները, որոնք ցոյց են տալիս աստիճան, արժէք, ժամանակ:—

Մարդս պիտի լինի վերին աստիճանի ազնիւ: Մեզ մօտ եկաւ մի բարձր դասակարգի մարդ: Ես խմեցի հինգ տապակ զինի: Մեր գիւղից մինչեւ քաղաքը երկու օրուայ ճանապարհ է:

3. Սեռական հոլով են պահանջում մէջ, տակ (ին), յետեւ, առաջ, վրա, համար, հետ և ուրիշ յետադիրներ:—

Դասարանի մէջ նստած են աշակերտները: Պատահանիս տակ շինէ քո բունը: Ամպերի ետեւ թաք կացաւ լուսինը: Ուսուցչի առաջ կանգնած է աշակերտը: Սեղանի վրա դրած է հայերէն գիրք:

Վարժութիւն:—1. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն սեռական հոլովով գոյական որոշիչներ:

2. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն աստիճան, արժէք և ժամանակ ցոյց տուող սեռական հոլովով գոյականներ:

3. Կազմեցէ՛ք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն սեռական հոլովներ մեջ, վրա, ակ, առաջ, համար, հետ յետադիրներով:

§ 15. ՏՐԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

1. Տրական հոլովով զրուում է այն առարկան, որի օգտին կամ վնասին կատարւում է գործողութիւնը:—

Այ սե ամպեր, վայ սե ամպեր,
Արդեօք ինչ էք արսիս բերում:

Ողջ արբերին մոմ եմ վառել,
Որ Աստուած օր տայ իմ արսին: Ա. Ծ.

Ողորմութիւն արէ՛ք, պարոն,
Անտուն, անտէր աղփասին Մ. Ն.:

2. Տրական հոլով են պահանջում յաղթել, տէրել, օգնել, ասել (անւանել), սպասել, գարկել, դիպչել և այլ բայեր:—

Արեն յաղթեց ամպերին: Խաւարը տէրեց առաւելին: Օգնեցէ՛ք աղփասներին: Մասիսին ասում են Արարատ: Թշուորը սպասում է օգնութեան: Զակեցէ՛ք, զարբիններ, կռանք սալին: Սարը սարին չի դիպչիլ, մարդը մարդուն կը դիպչի:

3. Տրական հոլով են պահանջում շարժում և ձգտում ցոյց տուող բայերը, երբ նրանք յայտնում են գործողութեան նպատակը:

Աշակերտները դասերից յետոյ գնում են հաւի: Նախագահը հրաւիրեց սնդամներին խորհրդի: Աղւէսի զունչը խաղողին չը հասաւ, ասաց՝ խակ է:

4. Տրականը, շատ անգամ ընդունելով յօդ գործ է ածւում վրա և մօտ յետադիրներով սեռականի տեղ:—

Պայծառ արեւը շողքը գցեց սարերին (փոխանակ՝ սարերի վրա):

Ժամի դուռն (փոխանակ՝ դուռն մօտ) դողդողալով կանգնած էր մի աղքատ կին:

5. Տրականը յօդով զրուում է նաև ներգոյականի տեղ, երբ նա յայտնում է գործողութեան ժամանակը:—

Դեկտեմբերին ձիւն է գալիս,

Յունւարին ծածկում սար ու ձոր:

Գարնանը ծաղկում են ծառերը: Իրիկնապահին գիւղացիք դաշտից գնում են տուն: Վատ մարդը Զակին էլ վատ կը լինի: Խ. Աբովեանը ծնւել է 1804 թւին:

6. Տրական հոլով են պահանջում արժանի, կարօտ, ընդունակ, օգտակար, յարմար, սիրելի, ցանկալի և ուրիշ լի վերջացած որակական ածականներ:—

Մշակն արժանի է իր վարձին:

Կարօտ ենք տեսիլդ, աննման գարնուն:

Մարդս ընդունակ է սխալւելու:

Լեզուներ իմանալն օգտակար է ամենիս:

Հայրենիքը սիրելի է իւրաքանչիւր մարդուն:

7. Համար, պէս, հետ, մօտ, առանց և փոխանակ յետադիրներն ու նախդիրները պահանջում են դերանուններ տրական հոլովով:—

Ինձ համար չէ գարնան գալը: Քեզ պէս լաւ ոչ ոք չի նկարում: Մեզ մօտ հիւրեր եկան: Քոյրս ինձ

հետ մնաց տանը: Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ:

Վարժութիւն:—1. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն տրական հոլովով խնդիրներ հետեւալ բայերից յետոյ՝ անել (բարութիւն), մօտեցալ, զարկել, ցոյց տալ, ձեռք տալ, գլուխ տալ:

2. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ տրական հոլովը դրած լինի ներգոյականի տեղ:

3. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն տրական հոլովով գերանուններ առանց նախդրից յետոյ և հետ, մօտ, համար, պէս յետադիրներից առաջ:

§ 16. ՀԱՅՅԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ.

1. Հայցական հոլովով զրուում է այն առարկան, որի վրա անցնում է ենթակայի գործողութիւնը. այս պատճառով բոլոր ներգործական բայերը պահանջում են հայցական հոլով:—

Կայէն սպանեց Աբէլին: Աշակերտը զրուում է դասը:

2. Երկու հայցական հոլով են պահանջում անւանել, կոչել, ընտել, նշանակել, հաստատել, օծել, կարգել և ուրիշ սրանց նման բայեր:—

Մասքէոս Բ-ին (հայց. հ.) 1894 թւին ընտրեցին պատրիարք (հայց. հ.), իսկ 1909 թւին հաստատեցին կաթողիկոս (հայց. հ.): Մեզ (հայց. հ.) Հայկի անունով կոչւում են հայ (հայց. հ.): Անտառի կենդանիներն իրանց թագաւոր (հայց. հ.) ընտրեցին փիղը (հայց. հ.):

3. Հայցական հոլով են պահանջում շարժում ցոյց տուող բայերը, պատասխանելով ո՛ր հարցին:— Աշակերտներն առաւօտեան գալիս են դպրոց, իսկ դասերից յետոյ գնում են տուն:

4. Հայցական հոլովը երբեմն զրուում է ներգոյականի տեղ: Միայն այս դէպքում, եթէ հասարակ անուն է, ընդունում է յօդ. իսկ եթէ յատուկ անուն է, գործ է ածւում առանց յօդի:—

Հիւսիսային կողմերը (փոխանակ՝ կողմերում) սաստիկ ցրտեր են լինում: Շիրանգադէն ծնւել է Շամախի (փոխանակ՝ Շամախում):

5. Հայցական հոլով են պահանջում այն բառերը, որոնք ցոյց են տալիս ժամանակ:—

Մարդիկ ցերեկն աշխատում են, գիշերը հանգրտանում: Պետրոս Մեծը թագաւորեց քառասուն և երեք տարի:

6. Հայցական հոլով են պահանջում բաղդատական ածականները քան թէ կամ քան բառերից յետոյ:—

Մասիսն աւելի բարձր է, քան թէ Արագածը:

Պետրոգրադն աւելի մեծ է, քան Թիֆլիզը:

7. Դէպի, մինչեւ նախդիրները պահանջում են հայցական հոլով:—

Դէհ, սիրուն ծիծեռնակ,

Հեռացիր, թռիւք արագ

Դէպի հայոց երկիրը,

Մնա՛ւ՛ մեզս—Աշտարակ: Դողո՛ս.

Լուսաբերը մինչեւ այգ
Ջրիս միջին էր լողում: Գ. Ք.

Վարժութիւն:—1. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն հայցական հոլովով խնդիրներ ներգործական բայերից յետոյ:

2. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն խնդիրներ երկու հայցական հոլովով օծել, կարգել, նշանակել, բնօրէն և այլ սրանց նման բայերից յետոյ:

3. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն հայցական հոլով շարժում ցոյց տուող բայերից, ժամանակ ցոյց տուող բառերից, բաղդատական ածականներից և դէպի ու մինչեւ նախդիրներից յետոյ:

§ 17. ԲԱՅԱՌԱՎԱՆ ՀՈԼՈՎ.

1. Բացառական հոլով են պահանջում շատ կրաւորական բայեր:—

Բէլ սպանւեց Հայկից: Մարդս ճանաչում է իր գործերից:

2. Բացառական հոլով են պահանջում գործողութեան ուղղութիւնը ցոյց տուող բայերը, պատասխանելով ո՞ւմնից, ինչի՞ց, ո՞րտեղից հարցերին:—

Քոյրն եղբորից ստացաւ նամակ:

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են

Քո սէգ, հպարտ աչերից,

Ինչո՞ւ արագ փախչում ես

Այդ հարազատ ափերից: Գ. Ք.

3. Բացառական հոլով են պահանջում ժխտել, կազմել, կառուցանել և ուրիշ բայեր, որոնք ցոյց են տալիս՝ թէ ինչ նիւթից է շինուում առարկան:—

Սեղանը շինում են փայտից: Պալատները կառուցանում են կոփածոյ քարից:

4. Բացառական հոլով են պահանջում հարցական, յարաբերական, անորոշ ու որոշեալ դերանունները և թւական անունները:—

Կովը, ձին ու շունը վիճում էին՝ թէ նրանցից որին աւելի է սիրում տէրը: Կենդանիներից իւրաքանչիւրն ունի իր տեղը և սիրելի է իր տիրոջ: Կոյսերից հինգը յիմար էին, հինգը՝ իմաստուն:

5. Բացառական հոլով են պահանջում բաղդատական և զերադրական աստիճանի ածականները:—

Արամն աւելի խելօք է Հայկից: Առիւծը կենդանիներից ամենագորեղն է:

6. Բացառական հոլով են պահանջում մի քանի չէզոք և ներգործական բայեր, երբ հարկաւոր է յայտնել գործողութեան կամ դրութեան պատճառը:—

Ձմեռը ջուրը սառչում է ցրտից: Նա բարկութիւնից պատառոտեց շորերը,

7. Բացառական հոլով են պահանջում վախճանալ, դադարել, ձանձրանալ և այլ բայեր:—

Վախեցիր կանգնած ջրից:

8. Բացի նախդիրը և մակբայներից առնւած յետոյ, առաջ յետադիրները պահանջում են բացառական հոլով:—

Մեր պարտիզում բացի վարդից կան և ուրիշ հոտաւէտ ծաղիկներ: Գարունից յետոյ գալիս է ամառը: Խօսելուց առաջ պէտք է մտածել:

Վարժութիւն:—1. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինի բացառական հոլով կրաւորական բայերից յետոյ:

2. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն բացառական հոլովով խնդիրներ գործողութեան ուղղութիւնը ցոյց տուող բայերից (սովորաբար, սովորաբար, անորոշ ու որոշեալ գերանուններից և թւական անուններից առաջ:

3. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն բացառական հոլովով խնդիրներ բաղդատական ու գերադրական աստիճանի ածականներից, դադարել ու ձանձաւալ բայերից, բացի նախդիրից յետոյ և առաջ, յետոյ յետագիրներից առաջ:

§ 18. ԳՈՐԾԻԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎ

1. Գործիական հոլովով դրոււմ են այն անունները, որոնք ցոյց են տալիս գործիք կամ միջոց, պատասխանելով ո՛ւմնով, ինչո՞ւմ հարցերին:—

Գրատախտակի վրա գրոււմ են կաւիւնով: Խոտը հնձոււմ են մանգաղով: Ծնողները մխիթարոււմ են իրանց զաւակներով:

2. Գործիական հոլով են պահանջոււմ այն անունները, որոնք ցոյց են տալիս առարկաների և նրանց գործողութեան որակիւնները:—

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգով դեռ արի, գլխով ալեւոր: Գ. Գ.

Գարուն է եկել նախշուն թելերով,
Նախշուն թելերով, պէս-պէս ձելերով:

Կէս գիշերին գեղ լուսինը՝
Ամպերի մէջ լողալով,

Հանդարտ ու վեհ ընթանում էր՝

Արծաթի պէս շողալով: Յր. Թ.

3. Գործիական հոլովով դրոււմ են այն անունները, որոնք ցոյց են տալիս ազգ, ցեղ, ծագում և կոչում:—

Հայր Ղևոնդ Ալիշանը ազգով հայ էր, կոչումով՝ կաթողիկ: Դաւիթ-Մահրապան կոչումով հոգևորական էր:

4. Գործիական հոլովով են դրոււմ այն անունները, որոնք ցոյց են տալիս գործողութեան ժամանակը:—

Ժամանակով կատուն ճոն էր,

Շունն էլ գլխին գտակ չ'ունէր: Յով. Թ.

Ուրիշները մեծանում էին տարով, բայց Սասունցի Դաւիթը մեծանում էր օրով ու ժամով:

Ծանօթ — Կան ժամանակ ցոյց տուող անուններ, որոնք անխտիր պահանջոււմ են և գործիական, և հայցական:—

Մարդիկ ցեւեկով աշխատում են, գիշերով հանգստանում:

Այս օրինակը կարելի է փոխել այսպէս:—

Մարդիկ ցեւեկն աշխատում են, գիշերը հանգստանում (§ 16, 5):

Գործիական հոլովով են դրոււմ այն անունները, որոնք ցոյց են տալիս առարկայի շարժողութեան ճանապարհը կամ տեղի տարածութիւնը:—

Մարդիկ ճանապարհորդում են ծովով ու ցամախով: Մայր Արարի ափերով քայլամուտը գնում եմ: Դատարանի երկարութեամբ դրամ են նստաբանները: Փողոցի լայնութեամբ ջուր էր հոսում:

6. Գործիական հոլովով են զբաղում երբեմն նաև մէջք տակ, վրա և մի քանի ուրիշ գոյականից և մակբայից առնւած յետադիրներ, երբ նրանք ցոյց են տալիս առարկայի շարժողութեան ճանապարհը:—

Առուն հոսում էր անտառի միջով,
Կանաչ թփերի, ծառերի տակով:

Ամպերի միջին տխուր ժպտալով՝
Լողում էր լուսին երկնի վրայով:

Վարժութիւն:—1. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն գործիական հոլովով անուններ, ա) գործիք կամ միջոց ցոյց տուող, բ) որակաւորութիւն, ազգ, ցեղ, ծագում ու կոչում ցոյց տուող և գ) ժամանակ, շարժողութեան ճանապարհ կամ տեղի տարածութիւն ցոյց տուող:

2. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն գործիական հոլովով գոյականից ու մակբայից առնւած յետադիրներ՝ մէջ, տակ, ներքեւ, վերեւ և այլն:

§ 19. ՆԵՐԳՈՅԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

1. Ներգոյական հոլովով զբաղում են այն անունները, որոնք ցոյց են տալիս գործողութեան կամ զբաղման տեղը:—

Թառամում եմ ես այս օտար երկրում,

Մենակ բըսած ծաղկի նման դաշտում:

2. Ներգոյական հոլովով են զբաղում այն անունները, որոնք ցոյց են տալիս գործողութեան ժամանակամիջոցը:—

Աստած ստեղծեց աշխարհը վեց օրում:

Իր կեանքումը նա չը գիտէր՝
Թէ ինչ բան է կարեւոր:

§ 20. ԿՈՉԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ

Կոչական հոլովով զբաղում է այն առարկան, որին դիմում է խօսողը:—

Գնա՛, որդեա՛կ, աշխարհս անցի՛ր,

Պանծալի անուն մեծի դու ստացի՛ր: Գ. Ք.

Վարժութիւն:—1. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն ներգոյական հոլովով տեղ և ժամանակամիջոց ցոյց տուող անուններ:

2. Կազմեցէք մի քանի նախադասութիւններ, որոնց մէջ լինեն կոչական հոլովով անուններ:

3. Հետեւեալ օրինակների մէջ որոշեցէք, թէ ինչ բանի հոլովով է գործ ածւած ու թէ ինչո՞ւ:

Ո՛վ լուսին, լուսին, էլ քանի էգպէս

Դալկացած, տժգոյն, տխուր երեւո՛ւ:

Այդ թխալոտ ամպերն ընդ զարհուրեցրին,

Բոցոտ կայծակներն քեզ այլայեցին:

Երկնից կամարի գեղը դու ես լոկ,

Աստեղց մէջ չը կայ քեզ նման ոչ ոք,

Մթթէ նախանձից թափել ես գոյնըդ:

Չէ, ուրիշ գաղտնիք ունիս սրտումըդ: Գ. Ք.

Հերիքնազ երկար իր խօսքով անգոր

Յուսահատ հարսին կարդում էր յորդոր,

Արցունքն աչքին աղերսում նորան

Չը թողնել տունը, խընայել մանկան: Յր. Թ.

II

Նախադասութիւնների կապակցութիւնը

§ 21. Նախադասութիւնները կապակցւում են միմեանց հետ երկու եղանակով՝ 1. ստորադրական (способъ подчиненія) և 2. շարադրական (способъ сочиненія)։

ՍՏՈՐԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՊԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

§ 22. Ստորադրական եղանակով կապակցւում են միմեանց հետ գլխաւոր (главное) և երկրորդական (придаточное) նախադասութիւնները։

Գլխաւոր կոչւում է այն նախադասութիւնը, որից կախում ունի ուրիշ նախադասութիւն։

Երկրորդական կոչւում է այն նախադասութիւնը, որ կախում ունի գլխաւորից և կազմում է նրա համար գլխաւորապէս կամ որոշիչ, կամ լրացուցիչ, կամ թէ պարագայական բառ։—

Մանիր թելեր հաստ ու բարակ,

Որ ես հոգամ իմ ցաւեր։ Ղ. Ս.

Այս օրինակում Մանի՛ր թելեր հաստ ու բարակ գլխաւոր նախադասութիւն է։ Ուր ես հոգամ իմ ցաւեր՝

— երկրորդական, որովհետեւ վերջինս կախում ունի առաջինից և ծառայում է նրա համար, որպէս նպատակ ցոյց տուող պարագայական բառ, պատասխանելով ինչո՞ւ հարցին։

Երկրորդական նախադասութիւնները լինում են՝ որոշիչ, լրացուցիչ և պարագայական։—

Այն գետը, որ անցնում է Թիֆլիսի միջով, կոչւում է Կուր։

Որդին լսում է, ինչ որ ասում են ծնողները։

Ուրեղ կայ սէր, այնտեղ կայ միաբանութիւն։

Այս օրինակներում որ անցնում է Թիֆլիսի միջով— երկրորդական որոշիչ նախադասութիւն է, որովհետեւ գլխաւոր նախադասութեան համար ծառայում է, որպէս որոշիչ. ո՛ր գետն է կոչւում Կուր— որ անցնում է Թիֆլիսի միջով։ Ինչ որ ասում են ծնողները— երկրորդական լրացուցիչ նախադասութիւն է, որովհետեւ լրացնում է գլխաւոր նախադասութեան ստորոգեալի միտքը. ի՞նչ է լսում որդին— ինչ որ ասում են ծնողները։ Իսկ ուրեղ կայ սէր— երկրորդական պարագայական նախադասութիւն է, որովհետեւ գլխաւոր նախադասութեան համար ծառայում է, որպէս տեղ ցոյց տուող պարագայ. ո՛րտեղ կայ միաբանութիւն— ուրեղ կայ սէր։

§ 23. Կան նաեւ երկրորդական ենթակայ և ստորոգեալ նախադասութիւններ։—

Ով որ փաւնայ, շուտով չքանայ։

Յայտնի է, որ երկիրս կլոր է։

Այս տունն այնպէս է, որ շուտով պիտի քանդուի։

Այս օրինակների մէջ՝ Ով որ փաւնայ, որ եր-

կիրս կլոր է—երկրորդական ենթակայ նախադասութիւններ են, որովհետեւ գլխաւոր նախադասութիւնների համար ծառայում են, որպէս ենթակայ, և պատասխանում են ո՞վ և ի՞նչ հարցերին. ո՞վ շուտով չքանայ—ով որ փախայ. ի՞նչն է յայտնի—որ երկիրս կլոր է: Իսկ որ շուտով պիտի փախայ—երկրորդական ստորոգեալ նախադասութիւն է, որովհետեւ գլխաւոր նախադասութեան համար ծառայում է, որպէս ստորոգեալ և պատասխանում է ի՞նչպէս է հարցին. այս տունն ի՞նչպէս է—որ շուտով պիտի փախայ:

Վարժութիւն.—1. Հետեւեալ օրինակների մէջ որոշեցէ՛ք երկրորդական նախադասութիւնները ու նշանց տեսակը.

Հէնց Ամիրանի անունը լսեց, հովիւն խելոյն երկիւղեց ցնցեց: Տեսնելով նորա դառը տանջանքը, հովիւը յայտնեց իր համակրանքը:

Սագիկ-մագիկ, ես քեզ կը տամ քաղցր կուտիկ, որ դու ուտես: Ես կը խնդրեմ իմ մայրիկին, որ նա ժողէ քս փետուրներ: Այն տունը, որ երևում է հեռուում, մերն է: Աքլորը մի օր կտուրը բարձրացաւ, որ աշխարհք տեսնի: Ծառան յայտնեց, սր եկել են հիւրերը: Խնդրեմ ասացէ՛ք, ո՞ր ժամն է: Մինչև հունչանը զարգարւի, ժամը դուրս կը գայ: Աշակերտները մտնում են դպրոց, որպէս զի ուսում առնեն: Կան մարդիկ, որոնք չեն հասկանում ուսման նշանակութիւնը:

2. Կազմեցէ՛ք իւրաքանչիւր տեսակից մի քանի երկրորդական նախադասութիւններ:

§ 24. ՈՐՈՇԻՉ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Որոշիչ նախադասութիւնները կապակցում են գլխաւորին հետ որ, ով, ով որ զերանուններով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ պատասխանում են ականյայտնի կամ զօրութեամբ իմացւող այն, այնպիսի, նա զերանունները:—

Այն գետը, որ անցնում է Թիֆլիսի միջով, կոչւում է Կուր: Ազնութիւնը մի (այնպիսի) արժանիք է, որ չ'ունեն շատերը: Ես նա եմ, որին ամբողջ Վրաստան վաղուց յիշում է, կոչւում Ամիրան: Ես նա եմ, ով որ ճեղքեց ամպերը, սլացաւ վերև, դէպի աստղերը:

Ինչպէս տեսնում ենք, որ, ով որ զերանունները դրւում են այն հոլովով ու թւով, ինչ որ պահանջում է երկրորդական նախադասութեան բայը:

Ու զերանունը որոշիչ նախադասութեան մէջ երբեմն փոխարինւում է ուր և երբ մակբայներով, երբ հարկ է ցոյց տալ տեղ կամ ժամանակ:—

Այն երկիրը, ուր մենք ապրում ենք, կոչւում է Գովկաս: Գար ժամանակ, երբ Անին շէն ու հարուստ բաղաք էր:

Վարժութիւն.—Կազմեցէ՛ք մի քանի երկրորդական որոշիչ նախադասութիւններ:

§ 25. ՈՐՈՇԻՉ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ

Որոշիչ նախադասութիւնները կրճատուում են՝

ա) Գոյական անունի օգնութեամբ, երբ նրանց ստորոգեալն արտայայտուած է գոյական անունով ու օժանդակ բայով:—

Պետրոս Մեծը, որ Ռուսաստանի թագաւորն էր, յաղթեց Շեղացիներին:

Այստեղ որ Ռուսաստանի թագաւորն էր որոշիչ նախադասութիւնը կրճատելով՝ կորցնում է իր նախադասութեան ձեւը և դառնում է բացայայտիչ:—

Պետրոս Մեծը՝ Ռուսաստանի թագաւորը՝ յաղթեց Շեղացիներին:

բ) Ածական անունի օգնութեամբ, երբ ստորոգեալն արտայայտուած է ածական անունով ու օժանդակ բայով:—

Այն մարդը, որ բարի է, սիրելի է ամենքին: Որ բարի է որոշիչ նախադասութիւնը կրճատելով՝ կորցնում է իր նախադասութեան ձեւը և դառնում է ածական որոշիչ բառ:—

Բարի մարդը սիրելի է ամենքին:

գ) Դերբայի օգնութեամբ, երբ ստորոգեալն արտայայտուած է սահմանական եղ. բայով:—

Այն աշակերտը, որ աշխատում է, միշտ առաջ է գնում:

Այստեղ որ աշխատում է որոշիչ նախադասութիւնը կրճատելով՝ դառնում է ներկայ դերբայով որոշիչ բառ:—

Աշխատող աշակերտը միշտ առաջ է գնում:

Երբ կրճատելուց յետոյ, որոշիչ նախադասութեան տեղ ստացւում է անցեալ կամ ապառնի դերբայ, նրա ենթական, եթէ գոյական է, դառնում է սեռական որոշիչ, իսկ եթէ դերանուն է՝ ստացական որոշիչ:—

Այն գառը, որ պահել է Ասւած, գայլը չի տանիլ: Այն գիրքը, որ դու պիտի տաս ինձ, արդէն կարդացել եմ:

Որ պահել է Ասւած, որ դու պիտի տաս ինձ նախադասութիւնները կրճատելուց յետոյ՝ նրանց տեղ ստացւում են անցեալ և ապառնի դերբայներ:—

Աստուծոյ պահած գառը գայլը չի տանիլ:

Գո ինձ տալու գիրքն արդէն կարդացել եմ:

Ինչպէս տեսնում ենք, առաջին նախադասութեան ենթական (Ասւած) լինելով գոյական, դառնում է սեռական որոշիչ (Ասուծոյ). իսկ երկրորդ նախադասութեան ենթական (դու)՝ լինելով դերանուն, դառնում է ստացական որոշիչ (fn):

§ 26. Որոշիչ նախադասութիւնները չեն կրճատում՝

1) երբ յարաբերական դերանունը դրւած է ոչ ուղղական, ոչ էլ հայցական, այլ ուրիշ հոլովով:—

Այն գիրքը, որից արագրում եմ դասս, հայերէն է: Այն աշակերտը, որին մօտենում եմ, իմ ընկերն է:

Այս օրինակներում որոշիչ նախադասութիւնները չի կարելի կրճատել, որովհետեւ յարաբերական

դերանունը մէկի մէջ դրած է բացառական, իսկ միւսի մէջ տրական հոլովով:

2) Երբ ստորոգեալ բայը դրած է ստորագական եղանակով: —

Գազանները որոնում են այնպիսի տեղեր, որ կարողանան ապահով ապրել:

Վարժութիւն:—Կրճատեցէք հետեւեալ երկրորդական որոշիչ նախադասութիւնները.

Արեամանուկը, որն արդէն տասնուհինգ տարեկան էր դարձել, չէր ազատւել իր ծնողների հսկողութիւնից: Բայց ինչո՞ւ լացեց այդ արի մարդը, որին անծանօթ էր ահն ու դարդը: Գուցէ թէ յիշեց նա այդ րոպէին տանն անպաշտպան թողած ընտանիք, որ չուտով կ'ընկնի ձեռքը թշնամուն: Նա նաեւ, որից զրկւած է շատ մարդ: Նա նաեւ, որ միշտ այս բոլոր բարեք պահում է, խնամում: Մենք անցանք մարգագետնով, որ ծածկւած էր բարձր խոտով: Յովհաննէսը, որն իմ ամենամօտ ընկերն է, երէկ եկաւ մեզ մօտ: Արգարը, որ Հայոց թագաւոր էր, ընդունեց քրիստոնէութիւնը:

§ 27. ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Լրացուցիչ նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ ինչ, ինչ որ, որ դերանուններով և թէ, որ շաղկապներով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում են այն, նա ցուցական դերանունները:—

Ինչ կը ցանես, այն կը հնձես:

Բաւականացիր նրանով, ինչ որ ունես:

Դու պատմէ՛ թէ ինչպէս

Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես:

Օտարի խօսքերը, որոնք ունեն լրացուցիչ նախադասութեան միտք, ոչ մի բառով չեն կապւում գլխաւոր նախադասութեան հետ, այլ բաժանուում են նրանից միջակէտով և չակերտներով:—

Կոյր ծնւած մի մարդ հարցրեց մէկին. «Ի՞նչ գոյն ունի կաթը»:

Բայց երբ խօսողի սեպհական բառերի տեղ՝ մէջ է բերւում միայն նրանց բովանդակութիւնը, միջակէտի և չակերտների փոխարէն դրւում է թէ կամ որ շաղկապը:—

Կոյր ծնւած մի մարդ հարցրեց մէկին՝ թէ ինչ գոյն ունի կաթը:

Վարժութիւն:—Կազմեցէք մի քանի երկրորդական լրացուցիչ նախադասութիւններ:

§ 28. ԼՐԱՅՈՒՅԻՉ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ

Լրացուցիչ նախադասութիւնները կրճատուում են՝
ա) Գոյական անունի օգնութեամբ:—

Ինձ յայտնեցին, թէ եղբայրս գալիս է:

Այստեղ թէ եղբայրս գալիս է լրացուցիչ նախադասութիւնը կրճատելով՝ կորցնում է իր նախադասութեան ձեւը և դառնում է գոյական անուն:—

Ինձ յայտնեցին եղբօրս գալուսը:

Ինչպէս տեսնում ենք, այս դէպքում երկրորդական նախադասութեան շաղկապը (թէ) կորչում է, իսկ ենթական (եղբայրս) դառնում է որոշիչ (եղբօրս):

բ) Անորոշ և անցեալ դերբայների օգնութեամբ:—

Լաւ մարդն ուզում է, որ ամենքին լաւութիւն անի: Ինչ կը ցանես, այն կը հնձես:

Այս երկրորդական լրացուցիչ նախադասութիւնները կրճատելով՝ դառնում են դերբայներ:—

Լաւ մարդն ուզում է ամենքին լաւութիւն անել: Ցանածդ կը հնձես:

Ինչպէս տեսնում ենք, այստեղ էլ երկրորդական նախադասութիւնների շաղկապները (որ, ինչ)

կորչում են: Իսկ երկրորդ օրինակի մէջ, բացի երկրորդական նախադասութեան շաղկապից, կորչում է նաև գլխաւոր նախադասութեան այն բառը:

Վարժութիւն:—Կրճատեցէք հետեւալ երկրորդական լրացուցիչ նախադասութիւնները.

Նրեխան տեսնում էր, որ հայրը կարգալիս ականոց էր դնում աչքերին: Նրեխան խնդրեց հօրը, որ իր համար էլ ականոց առնի: Հայրը հասկացաւ՝ թէ ինչ է որդու միտքը: Նա վճռեց, որ առնի որդու համար այբբենարան: Ինչ որ ասաց հայրը, որդին կատարեց: Որդին պատմեց հօրը այն ամենը, ինչ որ կարգաց գրքում:

Գարունը գալիս է թէ չէ, (իսկոյն) գիւղացիք սկսում են իրանց աշխատանքները:

Քանի որ իմ զաւակունք

Այսպէս կը մնան պանդուխտ,

Ինձ միշտ սգւոր կը տեսնէք: Գ. Բ.

Նախ քան կը խօսես, մի լաւ մտածիր:

գ) Որակաւան նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ ինչպէս(որ) կամ որպէս մակբայով, որին գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում է այնպէս մակբայը:—

Գրէ այնպէս, ինչպէս խօսում են: Սիրիք քո հայրենիքը, ինչպէս քո նախնիքներն են սիրել:

դ) Քանակաւան նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ որքան կամ ինչքան, որչափ մակբայներով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում են այնքան, այնչափ մակբայները:—

Մարդ, որքան կարող է, (այնքան) պիտի օգնի ուրիշներին:

ե) Պատճառ և նպատակ ցոյց տուող նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ որովհետեւ, որպէս զի, որ շաղկապներով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում են՝ նրա համար, այն պատճառով, այն նպատակով բառերը:—

Զմեռը սառչում է ջուրը, որովհետեւ ցուրտ է լինում: Աշակերտները մտնում են դպրոց, որպէս զի

§ 29 ՊԱՐԱԳՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ա) Տեղական պարագայական նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ ուր (որ) կամ որտեղ, որտեղից և այլն մակբայներով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում են այնտեղ, այնտեղից և այլն մակբայները:—

Որտեղ կայ սէր, այնտեղ կայ միութիւն:

Որտեղ՝ հաց, այնտեղ կ'աց:

Գնա՛ (այնտեղ), ուր որ կամենաս:

բ) Ժամանակական նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ երբ(որ), հէնց(որ), թէ չէ, հագիւ թէ, քանի որ, նախ քան բառերով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում են այն ժամանակ, իսկոյն, միշտ և այլն:—

Երբ լուսանում է, (այն ժամանակ) մարդիկ զարթնում են:

Երբ որ ամեն բան պատրաստեց կարգին,

(Այն ժամանակ) Գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին: Գ. Բ.

ուսում առնեն: Մարդիկ ապրում են, որ օգնեն իրար:

Վարժութիւն.— Կազմեցէք մի քանի երկրորդական պարագայական նախադասութիւններ:

§ 30. ՊԱՐԱԳՄԱՅԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ

Պարագայական նախադասութիւնները կրճատելով՝ կորցնում են իրանց շարկապները և դառնում հասարակ պարագայական բառեր:

ա) Տեղական նախադասութիւնները կրճատում են դերբայի և տեղ գոյականի օգնութեամբ:—

Գնա՛, ուր որ կամենաս:

Որտեղ հաց՝ այնտեղ կաց:

Այս նախադասութիւնները կրճատելով՝ դառնում են—

Գնա՛ կամեցած տեղդ:

Կաց հաց եղած տեղում:

բ) Ժամանակական նախադասութիւնները կրճատում են՝

1. Դերբայի և պէս բառի օգնութեամբ:—

Երբ լուսանում է, մարդիկ զարթնում են:

Այս նախադասութիւնը կրճատելով՝ դառնում է—

Լուսանալուն պէս մարդիկ զարթնում են:

2. Անորոշ դերբայի բացառ. հոլովի և յետոյ բառի օգնութեամբ:—

Երբոր ամեն բան պատահեց կարգին,

Գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին:

Այս նախադասութիւնը կրճատելով՝ դառնում է—

Ամեն բան կարգին պատահելուց յետոյ գնաց արքունիք տաւիղը ձեռքին:

3. Անորոշ դերբայի սեռ. հոլովի և ժամանակ բառի օգնութեամբ:—

Երբ անձրեւ է կաթկաթում, հովիւն անուշ քնի մէջ քաղցր երազ է տեսնում:

Այս նախադասութիւնը կրճատելով՝ դառնում է—

Անձրեւ կաթկաթելու ժամանակ հովիւն անուշ քնի մէջ քաղցր երազ է տեսնում:

Անձրեւ կաթկաթելու ժամանակ ձեռք կարելի է փոխարինել՝ անձրեւ կաթկաթելու միջոցին կամ անձրեւ կաթկաթելիս:

գ) Որակական նախադասութիւնները կրճատում են սեռական հոլովի և պէս կամ նման բառի օգնութեամբ:—

Դրէ՛ այնպէս, ինչպէս խօսում են:

Սիրիւր հայրենիքդ, ինչպէս ես նախնիքներն եմ սիրել:

Այս նախադասութիւնները կրճատելով՝ դառնում են—

Դրէ՛ խօսելու պէս:

Սիրիւր հայրենիքդ քո նախնիքների նման:

դ) Քանակական նախադասութիւնները կրճատում են սեռական հոլովի և չափ բառի օգնութեամբ:—

Մարդ, որքան կարող է, պիտի օգնի ուրիշներին:

Այս նախադասութիւնը կրճատելով՝ դառնում է—

Մարդ իր կարողացածի չափ (կամ կարողութեան չափ) պիտի օգնի ուրիշներին:

Ստացական իր դերանունը այստեղ կարելի է փոխարինել ն (ը) յօդով:—

Մարդ կառողացածին չափ պիտի օգնի ուրիշներին:

ե) Պատճառ ցոյց տուող նախադասութիւնները կրճատուում են բացառական հոլովի օգնութեամբ:—
Զմեռը սառչում է ջուրը, որովհետեւ ցուրտ է լինում:

Այս նախադասութիւնը կրճատելով՝ դառնում է—
Զմեռը սառչում է ջուրը ցրտից:

Այս ձեւը կարելի է փոխարինել—

Զմեռը սառչում է ջուրը ցրտի պատճառով:

զ) Նպատակ ցոյց տուող նախադասութիւնները կրճատուում են դերբայի օգնութեամբ:—

Աշակերտները մտնում են դպրոց, որպէս զի ուսում առնեն:

Այս նախադասութիւնը կրճատելով՝ դառնում է—

Աշակերտները մտնում են դպրոց ուսում առնելու:

Առնելու դերբային կարելի է աւելացնել համար յետագիւրը:—

Աշակերտները մտնում են դպրոց ուսում առնելու համար:

Վարժութիւն: — Կրճատեցէք հետեւեալ երկրորդական պարագայական նախադասութիւնները.

Հազիւ թէ ծովի ափին էր հասած, իր սիրուն քրոջ գլուխը նա ցած: Հէնց Ամիրանի անունը լսեց, հովիւն իսկոյն երկիւղից ցնցւեց: Եկել հմ այնտեղից, որտեղից որ եկել են մերոնք: Արդէն զօրացած էր Արեամանուկը, երբ սկսեց տաւար դնալ: Երբ գորտը տեսաւ եզան, նախանձեց նրա խոշորութեան: Գորտն սկսեց վազել, որպէս զի հաւասարւի եզան: Մինչև հասաւ կը բարակի, բարակի հոգին դուրս կը գայ: Հէնց որ լուսանում է, զարթնում է աշխարհ: Արեւ մայր էր

մտնում, երբ մենք հասանք գիւղը: Մեր կառապանն անդադար մտրակում էր ձիաներին, որովհետեւ ուզում էր մեզ շուտ տեղ հասցնել: Երբ անցանք գետը, հեռւից երևաց գիւղը:

§ 31. ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՒ ՍՏՈՐՈԳԵԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԱՊԱՅՑՈՒԹԻՒՆԸ

ա) Երկրորդական ենթակայ նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ ով կամ ով որ դերանունով և որ կամ թէ շաղկապներով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում են նա, այն ցուցական դերանունները:—

Ով աշխատում է, նա բարիք է վայելում:

Յայտնի է, որ երկիրս կտր է:

բ) Երկրորդական ստորոգեալ նախադասութիւնները կապակցւում են գլխաւորի հետ որ, ինչ որ, ինչպէս բառերով, որոնց գլխաւոր նախադասութեան մէջ ակնյայտնի կամ զօրութեամբ պատասխանում են այն, նոյն, այնպէս բառերը:—

Այս տունն այնպէս է, որ շուտով պիտի քանդւի: Այս այն է, ինչ որ ինձ տուել ես.

Վարժութիւն:— Կազմեցէք մի քանի երկրորդական ենթակայ ու ստորոգեալ նախադասութիւններ:

§ 32. ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՒ ՍՏՈՐՈԳԵԱԼ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ

Ենթակայ և ստորոգեալ նախադասութիւնները, միւս երկրորդական նախադասութիւնների նման՝

կրճատելիս կորցնում են իրանց շաղկապները:
ա) Ենթակայ նախադասութիւնները կրճատում են դերբայի, գոյականի կամ այլ բառի օգնութեամբ:—

Ով աւխասում է, նա բարիք է վայելում:

Յայտնի է, որ երկիրս կլոր է:

Այս նախադասութիւնները կրճատելով՝ դառնում են—

Աւխասողը բարիք է վայելում:

Յայտնի է երկիրս կլորութիւնը:

Ինչպէս տեսնում ենք երկրորդ օրինակից, գոյականի օգնութեամբ կրճատելիս՝ երկրորդական նախադասութեան ենթական (երկիրս) դառնում է սեռական յատկացուցիչ (երկիրս):

բ) Ստորոգեալ նախադասութիւնները կրճատում են դերբայի օգնութեամբ:—

Այս տունն այնպէս է, որ շուքով պիտի փանդի:

Այս այն է, ինչ որ ինձ սէլ ես:

Այս նախադասութիւնները կրճատելով՝ դառնում են—

Այս տունը շուք փանդելու է:

Այս է ինձ սէլ:

Վարժութիւն:—1. Կրճատեցէք հետեւեալ երկրորդական ենթակայ և ստորոգեալ նախադասութիւնները.

Միշտ քաղցր է այն, ինչոր անցել է: Հօգորի առաջ միշտ մեղաւոր է նա, ով որ անգոր է: Զուր չի ասում, թէ մի ձեռքը ծափ չի տալ: Մինչև առաւօտ լսելի էր, թէ ինչպէս էր գոռում փոթորիկը, Խնձոր չէ այն ամենը, ինչ որ կլոր է: Քո տեսածն այն չէ, ինչ որ ես եմ տեսել: Մարդս ոչ այլ ինչ

է, եթէ ոչ մահկանացու: Աշխատասիրութեան կողմից Արամը նոյնն է, ինչ՝ Լևոնը:

2. Հետեւեալ կրճատած նախադասութիւնները դարձրէք լիակատար.

Պատմէ շատերուն Վարդանի մահը: Քեզ ուժ կը տան Մասիսի քաջը քաջ Վարդան լինելու: Մէջքիդ կը կապեմ իմ ձեռքով սրած թուր: Մեր բակումը քեզ անհամբեր սպասող ձի է կանգնած: Տւէք բեհեզեայ մեզ ձեր շապիկը փաթաթելու մեր մարմնի վերքը: Խնդալու ժամանակ, բարեկամ, երգէ երգ դու ցնծութեան:

ՇԱՐԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

§ 33. Շարադրական եղանակով կապակցում են միմեանց հետ ինքնուրույն նախադասութիւնները, որոնք քերականօրէն իրարեց կախում չ'ունեն և որոնցից իւրաքանչիւրը մի առանձին միտք է պարունակում իր մէջ: Այդ անկախ նախադասութիւններն ունեն միայն ներքին տրամաբանական կապ:—

Աշունը եկաւ, թափեցաւ սաղարթ,

էլ մի փնտռիլ դու մանուշակ ու վարդ:

Բնութիւնը տխուր, պարտէզը տրտում,

Զմեռայ հոգսն է մարդոցը սրտում: Գ. Բ.

Այս բոլոր նախադասութիւնները նկարագրում են աշնանային մի պատկեր: Իւրաքանչիւրը նրանցից առանձնապէս պարունակում է իր մէջ մի ամբողջական միտք. բայց բոլորը միասին կազմում են մի բարդ նախադասութիւն, որ բաղկացած է մի քանի ինքնուրույն նախադասութիւններից: 2րդ նախելով, որ առաջին, երկրորդ և երրորդ նախադասութիւնների մէջ զուած են ստորակէտներ (,), իսկ երբորդից յետոյ՝ միջակէտ (.), բայց և այնպէս այդ բոլոր նախադասութիւնները ունեն ներքին կապ:

Ինքնուրույն նախադասութիւնների կապակցութիւնը լինում է չորս տեսակ՝ 1. բաղնիսական

(соединительное), 2. ներհակական (противительное), 3. տրոհական (разделительное) և 4. պատճառական (винословное):

ԲԱՂՆԻՍԱԿԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

§ 34. Բաղնիսական կոչում է այն նախադասութիւնների կապակցութիւնը, որոնք պարունակում են իրանց մէջ միմեանց հետ համաձայն մտքեր:—
Երուսաղէմ քաղաքի տեղը մի մշակած դաշտ էր, եւ տաճարի տեղը պատկանում էր երկու եղբօր:

Քանի կը յիշեմ, սիրտս խոցոտի,

Ու ճմլած հոգիս վրիժու բոցոտի,

Ու գնաց որդին, շատ քրտինք թափեց,

Մեծ հարստութիւն, մեծ գանձ ժողովեց

Ու զարձաւ հօրը, ասաց պարծանքով... Գ. Բ.

Ես մինչև մահ ու կախաղան

Էլ չեմ թողնիլ իմ զէնքը...

Էլ այսուհետ չեմ լսելու

Ձանգակների ղողանջին: Յր. Թ.

Առաջ երկինքը թխպում է, յետոյ անձրև է գալիս:

Խաղաղ զիշեր էր. ոչ ձայն էր լսում, ոչ տերեւ էր շարժւում: Ոչ միայն մարդիկ էին քնած, այլ եւ քնած էր ամբողջ բնութիւնը: Կիւրակի օր ես տանից դուրս չ'եկայ. առաջինը՝ մեզ մօտ հիւրեր կային, երկրորդը՝ դուրսը շատ շոգ էր:

Բաղհիստական կապակցութեան մէջ նախադասութիւնները կապակցուում են իրար հետ եւ կամ ու, առաջ—յետոյ, ոչ—ոչ, ոչ միայն—այլ եւ, էլ—էլ, առաջինը, երկրորդը և այլ բառերով:

Վարժութիւն:—Գտէք ձեր սովորած յօդածներից ու ուսանաւորներից կամ կազմեցէք ձեզանից բաղհիստական կապակցութեան մի քանի օրինակներ:

ՆԵՐՀԱԿԱԿԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

§ 35. Ներհակական կոչւում է այն նախադասութիւնների կապակցութիւնը, որոնք պարունակում են իրանց մէջ միմեանց հակառակ մտքեր:—

Սարերի ձիւնը դեռ չի վերջացել,
Բայց դաշտ ու հովիտ փթթել են, բացել:

Իր շուրջը նայեց, աչք ածեց երկար,
Բայց ոչ պահապան, ոչ էլ հովիւ կար.
Միայն մի ամպ էր լողում վերևում...

Արևն էլ շողքը կապոյտ երկնքից
Գցել է ներքե ճիւղի արանքից,
Ջուրը փայփայում, հետը խաղ անում...
Սակայն նա դարձեալ աղմուկ է հանում: Յր. Թ.

Ամսուր տաք է լինում, իսկ ձմեռը՝ ցուրտ:

Ներհակական կապակցութեան մէջ նախադասութիւնները կապակցուում են իրար հետ բայց, սակայն, իսկ, միայն և այլ շաղկապներով:

Բայց կան դէպքեր, երբ ներհակական կապակցութեան մէջ բաց է թողնւում շաղկապը:—

Սիրունը գնաց առաջից տրտում,

Տգեղը՝ յետքից ոխ պահած սրտում: Գ. Գ.
Այստեղ բաց է թողնւած իսկ շաղկապը:—
Սիրունը գնաց առաջից տրտում, իսկ տգեղը՝
յետքից ոխ պահած սրտում:

Վարժութիւն:—Գտէք ձեր սովորած յօդածներից ու ուսանաւորներից կամ կազմեցէք ձեզանից ներհակական կապակցութեան մի քանի օրինակներ:

ՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

§ 36. Տրոհական կոչւում է այն մտքերի կապակցութիւնը, որոնցից մէկի ընդունելովը հերքւում է միւսը:—

Աշնանը կամ անձրեւ է գալիս, կամ եղանակը պարզ է լինում:

Գէտ գիշերին գեղ լուսինը
Լող էր տալիս երկնքում,
Տխուր նայում դէպի աշխարհ
Ու ինքն իրան մորմոքում.
Մերք պահւում էր ամպերի տակ
Նա սարսափով ու դողով,
Մերք ամպերից դուրս էր լողում,
Կրկին փայլում իր շողով: Յր. Թ.

Ինչպէս տեսնում ենք, տրոհական կապակցութեան մէջ նախադասութիւնները կապակցուում են իրար հետ կամ—կամ, մերք—մերք շաղկապներով:

Վարժութիւն:—Գտէք ձեր սովորած յօդածներից ու ուսանաւորներից կամ կազմեցէք ձեզանից տրոհական կապակցութեան մի քանի օրինակներ:

§ 37. Պատճառական կոչւում է այն նախադասութիւնների կապակցութիւնը, որոնք պարունակում են իրանց մէջ մի երևոյթի պատճառը և նրա հետևանքը:—

Ուսումը և գիտութիւնը անհրաժեշտ են մարդու համար, այդ պատճառով էլ ծնողներն իրանց որդոց պէտք է տան դպրոց: Հայերը հասկացան իրանց մօտալուտ վտանգը, որովհետեւ թաթարները արդէն մօտեցել էին Հայոց երկրի սահմաններին:

Պատճառական կապակցութեան մէջ նախադասութիւնները կապակցւում են իրար հետ որովհետեւ, այդ պատճառով, ուստի, ուրեմն և այլ շաղկապներով:

Սակայն յաճախ այդ շաղկապները բաց են թողնւում:—

Անբախտ հայրդ զիր չը գիտէր,

Հողագործ էր, կարօտ ուսման.

(Այդ պատճառով) Գիւղի անգութ վաշխառուններ

Քաղցած, ծարաւ թողին նորան:

Հազար ու մի թուղթ զրելով՝

Քո հօր տեղակ ստորագրեցին...Ա. Ծ.

Վարժութիւն:—Գտէք ձեր սովորած յօդածներից ու ոտանաւորներից կամ կազմեցէք ձեզանից պատճառական կապակցութեան մի քանի օրինակներ:

§ 38. Պատճառական կապակցութեանն է պատկանում նաև պայմանական (условное) կապակցու-

թիւնը, որի մէջ դարձեալ յայտնւում է մի երևոյթի պատճառը և նրա հետևանքը: Բայց պայմանական կապակցութիւնը տարբերւում է պատճառականից նրանով, որ պատճառական կապակցութեան մէջ երևոյթի պատճառը կայ կամ պիտի լինի. իսկ պայմանականի մէջ այդ պատճառը կարող է լինել և չը լինել, ուստի նրա հետևանքն էլ կարող է իրագործւել և չ'իրագործւել:—

Եթէ քամին դադարւում է և ծովը հանդարտ է լինում, նաւերն ազատ առաջ են յոդում:

Պայմանական կապակցութեան մէջ նախադասութիւնները կապակցւում են իրար հետ եթէ շաղկապով:—

Վարժութիւն:—Գտէք ձեր սովորած յօդածներից ու ոտանաւորներից կամ կազմեցէք ձեզանից պայմանական կապակցութեան մի քանի օրինակներ:

§ 39. Պարբերութիւն (periodъ) կոչուում է այն բարդ նախադասութիւնը, որ սովորականից լինում է աւելի ընդարձակ, պարունակում է իր մէջ աւելի լիակատար միտք և ունի զեղարեւտական ձև:—

Երբ առաւօտեան արեւը պայծառ
Ոսկեգօծում էր դաշտերը դալար,
Ջանասէր մեղին ծաղկոց հրաւիրում,
Շինականներին հանդը դուրս բերում,—
Մակարը քաղցած պառկած էր թախտին,
Պարապ ու սարապ սպասում բախտին: Յր. Թ.

Այս պարբերութիւնը կարգալիս՝ մեր ձայնը նրա առաջին մասում բարձրանում է ու աճում, իսկ երկրորդ մասում՝ ցածրանում է ու նւազում: Այդ պատճառով էլ առաջին մասը կոչուում է աճում, իսկ երկրորդ մասը՝ նւազում: Առհասարակ աճումը բաժանւում է նւազումից՝ ստորակէտով կամ ստորակէտով ու անջատման գծով (,—):

Կարճ պարբերութիւնը կոչուում է պարզ, իսկ աւելի ընդարձակը՝ բարդ:

Պարբերութիւնն ունի երկու վերլուծութիւն՝
1) *սրամաբանական*, երբ ուշադրութիւն ենք դարձնում նրա բովանդակութեան ու մտքի վրայ և 2) *համաձայնական*, երբ ուշադրութիւն ենք դարձնում նրա կազմութեան վրա:

Երբ պարբերութիւնը վերլուծում ենք տրամաբանական կողմից, պէտք է ցոյց տանք նրա թէ գլխաւոր միտքը, այսինքն պարբերութեան բնաբանը (թէման), և թէ երկրորդական մտքերը:

Վերևի պարբերութեան մէջ գլխաւոր միտքն է՝

Մակարը քաղցած սպասում էր բախտին, որ արտայայտւած է նւազումի մէջ, իսկ բոլոր միւս մըտքերը երկրորդական են:

Երբ պարբերութիւնը վերլուծում ենք համաձայնական կողմից, պէտք է ցոյց տանք թէ քերականական ինչ եղանակով են կապւած միմեանց հետ նրա աճումը և նւազումը՝ ստորադրական, թէ շարադրական:

Պարբերութիւնները լինում են ութ տեսակ՝
1. պատճառական (причинный), 2. պայմանական (условный), 3. համեմատական (сравнительный), 4. բացատրական (изъяснительный), 5. հետեւողական (последовательный), 6. ներհակական (противительный), 7. բաղնիսական (соединительный) և 8. տեղատեղական (уступительный):

§ 40. Պատճառական կոչուում է այն պարբերութիւնը, որի մի մասը պարունակում է իր մէջ մի բանի պատճառը կամ հիմքը, իսկ միւսը՝ այդ պատճառի կամ հիմքի հետեանքը: Այդ պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ որովհետեւ, ուստի և այլ քերականական կապերով:—

Շատ հեղինակներ, չը նայած նրանց ուսումնականութեան ու գիտութեան, վրդովում են հոգիս և այն ժամանակ, երբ ասում են ճշմարտութիւն, || որովհետեւ այդ ճշմարտութիւնը մեռած է նրանց բերանում, որովհետեւ այդ ճշմարտութիւնը բղխում է նրանց ոչ բարի սրտից, որովհետեւ սիրոյ շունչը չի տաքացնում այդ ճշմարտութիւնը:

Վարժութիւն:—Վազմեցէ՛ք պատճառական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Ամենալու հարստութիւնը գիտութիւնն է: 2. Մի ծաղկով գարուն չի լինի:

§ 41. Պայմանական կոչում է այն պարբերութիւնը, որ պարունակում է իր մէջ մի բանի թէական կամ ենթադրական պատճառը և նրա թէական կամ ենթադրական հետեանքը: Այս պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ եթէ, թէ, թէ ու—այն ժամանակ և այլ կապերով:—

Երկար աշխատանքից յետոյ, եթէ ուզում էք հանգստացնել ձեր ջղերը, հեռու լինել քաղաքային աղմկալի կեանքից ու նեխած օդից. եթէ ուզում էք, որ ձեզ չը խանգարեն կառքերի ձայները, ու գիշերը հանգիստ քնէք ձեր տանը. եթէ ուզում էք պարզ ու նահապետական կեանք վարել, || զնացէք զիւրը, որտեղ կը հանգստանաք բնութեան ծոցում, կը շնչէք մաքուր ու առողջարար օդ, կը դրօսնէք կանաչ ծառերի հովանու տակ, կը լսէք թռչունների անուշ դայլայլը ու բիւրեղափայլ առուների քաղցր կարկաչիւնը:

Վարժութիւն:—Կազմեցէք մի քանի պայմանական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Անգործութիւնը մեզ վնաս է բերում: 2. Անհունար մարդու լեզուն երկար կը լինի:

§ 42. Համեմատական կոչում է այն պարբերութիւնը, որի մէջ համեմատուում են իրար նման առարկաներ: Այս պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ՝ այնպէս, պէս, նման, ինչքան—այնքան և այլ կապերով:—

Ինչպէս աշնան երկնքիցը

Կըտրւում է անձրևը,

եւ ամպերի միջից յանկարծ

Շողշողում է արևը, — ||

Այնպէս էլ գեղ, չքնաղ կոյսի

Արտասունքը դադարեց.

Յուսոյ փայլը շողաց յանկարծ,

Նախշուն դէմքը զարդարեց: Յր. Թ.

Վարժութիւն:—Կազմեցէք համեմատական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Ծով և արտ: 2. Տուն ու բուն:

§ 43. Բացասական կոչում է այն պարբերութիւնը, որ պարունակում է իր մէջ մի բանի աստիճանը կամ ոյժը: Այս պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ՝ այնպէս—որ, այնքան—որ, այնքան—մինչեւ որ և այլ կապերով:—

«Վէրք Հայաստանին» այնքան ոգևորել էր Խ. Արովանին, || որ հեղինակն այդ գիրքը գրելիս՝ մոռացել էր ամեն բան. ոչ մի րոպէ չէր հանդրատանում, անդադար գրում էր ու գրում. ոչ ճաշի ժամանակ էր ճաշում, ոչ քնի ժամանակ էր քնում, չը նայելով, որ տանիցիք շուտ-շուտ յիշեցնում էին նրան այդ մասին:

Վարժութիւն:—Կազմեցէք բացասական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Մարդ ինչքան բարի պիտի լինի: 2. Մինչև Շուշանը զարգարւի, ժամը դուրս չը գայ:

§ 44. Հետեւողական կոչում է այն պարբերութիւնը, որ պարունակում է իր մէջ իրար յաջորդող գործողութիւններ կամ դէպքեր: Այս պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ՝ երբ—այն ժամանակ, եւնց որ—իսկոյն և այլ կապերով:—

Երբ մզկիթից Մուհամէդի
Ազանը զիլ հնչում էր, ||
Ամեն անգամ Աղամ-Ալին
Սրտի խորքից հրճւում էր.
Նա հինայած, կարմրաթաթախ
Իր մօրուսը շփելով՝
Սկըսում էր իր նամազը,
Սառը գետնին չորելով: Յր. Թ.

Վարժութիւն:—Կազմեցէք հետևողական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Գարնան գալը: 2. Ինչ են ա-նում մարդիկ աշնանը:

§ 45. Ներհակական կոչւում է այն պարբերութիւնը, որ պարունակում է իր մէջ իրար հակադիր մտքեր: Այս պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ՝ բայց, սակայն, ընդհակառակը և այլ կապերով:—

Ազուլիսի տների մէջ
Լոյսը վաղուց մարել է,
Եւ յոգնատանջ ժողովրդի
Քունը վաղուց տարել է, ||
Բայց Մուսայի, Աղամ-Ալու
Քունը բնաւ չէր տանում.
Ամբողջ գիշեր արթուն նստած՝
Խորհում էին այլանում: Յր. Թ.

Վարժութիւն:—Կազմեցէք ներհակական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Թռչունների մէջ սոխակը բուրբից գեղեցիկ է երգում: 2. Հայրենիքը սուրբ է բոլորի համար:

§ 46. Բաղնիսական կոչւում է այն պարբերութիւնը, որ պարունակում է իր մէջ մի շարք իրար հետ

միացած երևոյթներ: Այս պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ՝ ոչ միայն—այլ եւ, ոմանք—ոմանք և այլ կապերով:—

Պետրոս Մեծը ոչ միայն յաղթեց Շեղացիներին ու ընդարձակեց Ռուսաստանի սահմանները, ||
այլ եւ զօրեղացրեց նաւատորմիդը, տարածեց ուսումը և գիտութիւնը, փոխեց ժողովրդի նիստ ու կացը և շատ բարենորոգութիւններ մտցրեց իր երկրում:

Վարժութիւն:—Կազմեցէք բաղնիսական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Մարդ ինչքան պիտի բարի լինի: 2. Աշխատանքը յաղթում է բոլոր գիւտարութիւններին:

§ 47. Տեղասական կոչւում է այն պարբերութիւնը, որ պարունակում է իր մէջ միմեանի հակառակ հետեանքը: Այս պարբերութեան մասերը միանում են իրար հետ՝ թէպէտ (թէեւ)—բայց, ճիշտ է—բայց, թող, չը նայելով—այնուամենայնիւ և այլկապերով:—

Թէպէտ տունկս փոքրիկ է, ցած,
Արօտներում միշտ թաք կացած, ||
Բայց իմ փունջն ամենի տան,
Թէ աղքատի, թէ մեծատան,
Իբրև գարնան առաջին զարդ,
Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ:

Թող փչէ քամին պաղ-պաղ երեսիս,
Վերէն ամպերէն սաստիկ ձիւն թող գայ,
Որքան որ կ'ուզէ՝ թող փչէ հիւսիս, ||
Յուսով եմ, վաղ-ուշ գարուն պիտի գայ: Գ. Բ.

Վարժութիւն:—Կազմեցէք տեղասական պարբերութիւններ այս բնաբաններով՝ 1. Աղքատութիւնը արատ չէ: 2. Ամեն բան իրան տեղը:

Յ Ա Ն Կ

	Առաջաբան	3
§ 1.	Համաձայնութիւնը և նրա բաժանումը	4

I

ԲԱՌԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

§ 2.	Նախադասութեան անդամների արտայայտութիւնը բանի մասերով	5
§ 7.	Ստորոգեալի համաձայնութիւնը ենթակայի հետ	8
§ 9.	Բայի ժամանակների գործածութիւնը	12
§ 10.	Որոշիչի համաձայնութիւնը որոշեալի հետ	17
§ 13.	Հոլովների գործածութիւնը	22

II

ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

§ 22	Ստորադրական կապակցութիւն	34
§ 23	Ենթակայ և ստորոգեալ նախադասութիւններ	35
§ 24	Որոշիչ նախադասութիւնների կապակցութիւնը և կրճատումը	37
§ 27	Լրացուցիչ նախադասութիւնների կապակցութիւնը և կրճատումը	41
§ 29	Պարագայական նախադասութիւնների կապակցութիւնը և կրճատումը	44
§ 31	Ենթակայ և ստորոգեալ նախադասութիւնների կապակցութիւնը և կրճատումը	49
§ 33	Շարադրական կապակցութիւն	52
§ 39	Պարբերութիւն	58

ՀՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

Յարուրիւն թումանեանի

1911

1) ԹՕԼԵՐ, լոգըւել	20 կոպ.
2) ԱՐԻՈՒԹԵԱՆ ԹԵԻՆԵՐԸ (թարգմ.)	30 »
3) ԱՄՈՒՐԻՆ (սակաւաթիւ)	20 »
4) ՀԱՆԱՔ ՈՒ ԳԱՆԱԿ (սակաւաթիւ)	30 »
5) ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՆՆԵՐ (սակաւաթիւ)	50 »
6) ՄԵԼԻՔ ԲԷԳԼԱՐ, պատմ. պօէմ (սակաւաթիւ)	10 »
7) ՄԵԼԻՔ-ԻՍՈՒՓ, » »	20 »
8) ՄՈՒՍԱ, պատմ. պօէմ I նւագ	20 »
9) ՄՈՒՍԱ, » » II »	20 »
10) ՆՈՒԱԳՆԵՐ	30 »
11) ՀԱԶԱՐԱՆ-ԲԼԵՈՒԼ, ֆէէրիա 3 տրարւածով	30 »
12) ԱՐՏԱՒԱԶԿ Բ.պատմ. ֆէէրիա 4 պատկերով	30 »
13) ՌՈՒՍ-ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ 2-րդ տպագրութիւն	25 »
14) ՀԱՅ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ	1 »
15) ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՆ 5-րդ տպագրութիւն	40 »
16) ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՆ 2-րդ տպագրութիւն	45 »

‘Գիմել’ Թիֆլիսի գրալատաւոներին կամ հեղինակին՝

Тифлисъ, Ваке, собств. домъ, А. И. Туманову.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0240010

6322